

PORTUL POPULAR DIN COMUNA VÂRFURILE

Laurențiu Iuga, Valeria Iuga

Comuna Vârfurile, străveche așezare românească din Munții Apuseni, este situată în Depresiunea Zărandului, în zona vestică a județului Arad. Se întinde pe o suprafață relativ mare, cu forme de relief variate, văi, microdepresiuni, dealuri acoperite cu vegetație bogată în păduri de foioase și conifere. Comuna este formată din opt sate și este brăzdată de cursuri de apă care se varsă în Crișul Alb: Valea Leucii, Vidrișoara, Valea Rogozului care se continuă cu Valea Tăcășelelor (unde are loc anual tradiționala nedeie) și Valea Poienii.

Numele vechi, de origine maghiară era "Ciuci", după Marea Unire primind actuala denumire, datorită faptului că în toate părțile străjuiesc vârfuri semețe ale Apusenilor: Codru - Moma, la nord, Munții Metaliferi, la sud, iar la nord - vest Vârful Bihorului.

Cultura populară în această zonă se înscrie în contextul etno-folcloric al Țării Zărandului. Toate localitățile comunei sunt atestate documentar din secolul al XVI-lea. Însă dovezile etnografice ne îndreptățesc să bănuim o existență cu mult mai veche. Satele de tip răsfirat, cu curtea sub formă neregulată, datează de prin secolul al VI-lea, perioadă corespunzând conviețuirii daco-romano-slave.¹⁾ Construcțiile de case și anexe, graiul și portul din aceste sate constituie dovezi elocvente ale originii romano - dace și ale continuității noastre pe meleagurile Zărandului arădean.

Din vechime, ocupațiile de bază a locuitorilor erau agricultura, creșterea animalelor și pomăritul. Ca ocupații secundare putem aminti prelucrarea lemnului și drumăritul. Femeile torceau și țesau iarna pânză de in și cânepă pentru îmbrăcăminte.

Portul popular vârfurean prezintă două caracteristici generale: una este aceea a unității și continuității din vechime a structurii generale a îmbrăcăminteii poporului nostru care se accentuează pe măsură ce mergem mai adânc în trecut și alta e aceea a varietății de la un sat la altul, îmbogățită și dezvoltată de la o epocă la alta. Portul popular cunoaște o perpetuă înnoire, primenire după gusturile tot mai rafinate ale creatorilor populari.

În prezentarea portului vârfurean ne vom axa pe două coordonate: evoluția acestuia, pe cât ne permit dovezile, de la sfârșitul secolului al XIX-lea până în zilele noastre, varietatea lui de la un sat la altul, de la o perioadă la alta, după vârstă și sex; în al doilea rând, am ținut cont de un lucru esențial și anume de faptul că atât costumul femeiesc, cât și cel bărbătesc cuprind în structura lor aceleași piese esențiale.

Materialele folosite în confecționarea îmbrăcăminteii au cunoscut o schimbare calitativă de-a lungul vremii. Din vechime s-a folosit pânză de cânepă numită "tramă", mai târziu a apărut pânza învăluită în care urzeala era din fire de cânepă și băteala din fire de bumbac, apoi se țesea pânză în care urzeala era din misir și băteala din bumbac.

Arta acului, broderia, se cunoaște aici din cele mai vechi timpuri. În broderii, la început mai simple, s-a folosit ața de in sau de cânepă, apoi mătasea.

În tot cursul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX - lea, portul popular din întreg ținutul Munților Apuseni se caracterizează printr-o structură simplă și împodobire redusă.²⁾ Aceasta a evoluat diferit pe versanții Apusenilor.

PORTUL DE COPII. Băieții, până la vârsta de șapte ani purtau cămașă lungă, confecționată din pânză de tramă, ornamentația ei prezentând diferențieri în timp. La sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, croiul era simplu, piesa nu avea ornamente, gura era în față și se încheia cu ață din fuior împletită și bătută cu degetele care se termina la capete cu ciucuri (ciotoare). Mai târziu la gât, pe piept și la pumnari se aplicau panglici de diferite culori sau li se brodau cruciulițe monocrome pe fondul alb.

Ornamentul de pe gulerul îngust se aplica și pe pumnari. Marginea de jos se termina cu colțișori festonați sau tiv cu ață albă.

De sărbători, băieții purtau laibere de satin procurat din comerț. Iarna purtau cojoace din blană de miel și țundră, iar în picioare opincuțe din piele.

Fetele aveau pieptănătura diferită, în funcție de vârstă: până la vârsta de patru ani, părul era împletit în patru plete, numite "chici": două de-o parte și de alta a capului, continuându-se cu două mai lungi lăsate libere pe spate. Pe creștetul capului era lăsată o cărare.

De la vârsta de nouă ani părul se împletea în trei chici: cărarea se lăsa pe partea stângă, de la ceafă, în stânga se împletea o codiță, iar pe partea dreaptă a capului se împletea alta ce se continua cu chica mare atârând pe spate. La fetele mărișoare cozile se legau cu capetele libere la ceafă.

Cămașa lungă a fetelor era asemănătoare cu a băieților. Croiul era identic, diferențieri fiind din punct de vedere cromatic și ornamental. Cusăturile erau în cruciuliță și ochișori. Îmbrăcămintea de iarnă era asemănătoare cu cea a băieților.

Portul femeiesc. Găteala capului. Tinerele fete purtau părul împletit în chici, în două chici la zilele de lucru și într-o chică în zilele de sărbătoare. În chică se prindeau funde de diferite culori: alb roz, albastru.

Femeile căsătorite poartă și astăzi concii care se face din două chici împletite, înfășurate în jurul unui piaptăn fixat în partea dinspre ceafă a capului. Un tip de concii mai vechi este "conciul cu indreaua". Aceasta constă în folosirea unei indrele de tinichea sub formă alungită, rotunjită la capete și gătită la mijloc, puțin arcuită. Mijlocul se lega de păr, apoi la baza părului se înfășurau pletele după care indreaua se întorcea cu partea convexă peste concii.

Acoperitoarele de cap. Cârpa de cap a cunoscut o evoluție de-a lungul vremii în ce privește materialul din care s-a confecționat, ornamentația și cromatică. Până la începutul secolului nostru, femeile purtau broboade de cânepă, țesute în două ițe, vrâstăte cu ață roșie, albastră sau neagră și având formă triunghiulară. Cromatica

era diferită în funcție de vârsta și starea civilă a purtătoarei: roșu la tinerele fete, negru la femeile căsătorite și la cele în vârstă.

Mai târziu au fost procurate din comerț cărpe din cașmir, cu gură policromă, ornamentată după motive fitomorfe: trandafiri, viorele etc.

Cârpele negre cu ciucuri purtate mai ales în satele Vidra și Avram Iancu, aveau giură de mătase de diferite culori care contrastau cu fondul negru.

În zilele noastre, cărpele de cap se prezintă sub o varietate de aspecte atât ornamental, cât și cromatic, fiind procurate după preferință din comerț.

Costumul femeiesc. Vechiul costum femeiesc se caracteriza prin simplitate atât ornamental, cât și cromatic.

Cămașa veche avea un guleraș de un centimetru pe gât, cu gura în față festonată cu muscuțe de culoare neagră sau vânătă. Gulerul era ornamentat după motivul "șarpelui" cu ață neagră sau vânătă. Se încheia la gât cu ciotoarea, care se termina la capete cu ciucuri de aceeași culoare ca și broderia cămășii. Uneori, lații din față erau brodați cu brânel împletit sau cu muscuțe.

Mânețile se coseau cu speteze care, în unele cazuri, se ornamentau cu motive florale. Pumnarii erau încrețiți și, peste crețuri erau brodate trăsuri în formă de romburi și cârlige. Se terminau cu o fodră mică cu muscuțe pe margini.

Poalele se confecționau din opt lați încrețiți la brâu cu "crețele" late după diferite motive: romburi, cârlige sau ochiul broaștei. Ele se strâng la brâu cu ajutorul pumnotei, o panglică lată, în spate, brodată simplu cu ață de aceeași culoare cu care se brodează cămașa (motive florale mărunte). Imaginea acestor poale, strânse sus și lăsate libere jos, au formă de clopot. Marginea de jos a poalelor se termina cu dantelă sau coș de cheie.

Cămașa românească ne amintește de tipul dacic. Este alcătuită din doi lați, unul în față și altul în spate, fiecare mânecă fiind formată dintr-un lat. Toate se adunau la gât unde avea o dantelă îngustă (numai din două rânduri) cu găuri prin care trecea ața, care o strângea în jurul gâtului. La cot mâneca se strângea tot cu ajutorul unei ațe sau panglici.

Costumul vechi femeiesc se caracteriza prin monocromie, deseori materialul de brodat fiind folosit în culoarea lui naturală sau vopsit cu coloranți naturali. În epoca modernă, aparând coloranții de proveniență industrială se constată o predilecție pentru cusăturile policrome. Se recurge la culori îndeosebi pentru a delimita câmpul ornamental și pentru a pune în lumină motivul decorativ opus întinderii monocrome a fondului. Cu ajutorul coloritului se dobândesc diferențieri tot mai sensibile în raport cu funcția piesei, cu purtătorul acesteia și cu ocazia în care se folosește.

Pânza învăluită și pânza de misir a cunoscut o mare răspândire în deceniile al patrulea și al cincilea. Costumul femeiesc, începând cu această perioadă, evoluează din punct de vedere al croiului, ornamental, cât și cromatic. Cămașa se croia din trei lați, mânecile dintr-un lat sau dintr-un lat și jumătate sau din doi lați. Gura se lăsa la spate, gulerul era pe gât, îngust, și pe el era prinsă dantelă creață cu colți. Ornamentul pieptului numit “ștraf”, lat de aproximativ 4 centimetri se broda după tăieturi. Pe marginea ștrafului se coseau colțișori din pânză sau se aplica creștățel alb. Ștraful se termina cu o “cinguță” și panglică îngustă, transversală.

Nasturii sunt viu colorați, roșii sau albaștri, aveau funcție numai de decor. Mânecile sunt încrețite și prinse de lați, iar peste umăr se prinde o spetează brodată după tăieturi ca și ștraful, alcătuind motive geometrice. Lații mânecii se prind cu cheie și pumnarii sunt ornamentați ca și ștraful.

Poalele prezintă la bază un rând de tăieturi pe deasupra tivului și se termină cu colți de tăieturi sau cu dantelă albă. Deși monocrom, costumul se remarcă prin efecte estetice deosebite, calitățile sale fin reliefate de lumini și umbre.

În unele sate, Avram Iancu și Vârfurile, pe lângă tăietură au apărut ornamente geometrice complementare bicrome brodate în brânele, fufezește, trăsurește sau ochiurește. Se combină culorile galben cu albastru, portocaliul cu albastrul sau cu negrul.

Costumul cu clădituri este mai răspândit în satul Avram Iancu. Se brodează cu ață de aceeași culoare bordo sau negru. Gulerul este îngust, de 1 cm, peste el prinzându-se dantelă cu colți rotunzi bătuciți cu ață de culoarea ornamentului, fiecare colț având câte

trei steluțe. Gura cămășii se află în față, ștraful prezintă broderii mărunte de o rară finețe alcătuiind motive geometrice numite “clădituri”. Broderia se execută orizontal, iar marginea ștrafului prezintă colțișori festonați, rotunzi. Ștraful este compus dintr-un câmp ornamental de bază, al cărui registru este completat de alte două câmpuri înguste, laterale, separate de acesta prin câte un șir de noduri. Peste umăr se află spezeze cu cârlige. Încrêțiturile la umăr și la pumnari sunt de tip “ochiul broaștei”. Câmpul ornamental al mânecii este lat de aproximativ zece cm și este format, de la umeri la pumnari din clădituri după motive geometrice, arhaice. Fiecare motiv este brodat din 50 de ațe trase lateral. Câmpul ornamental al mânecii este mărginit de colțișori festonați de o culoare foarte apropiată de cea de bază. Ornamentul pumnarilor conține aceleași motive, dar este mai îngust.

Poalele se termină cu datelă cu motive geometrice (cârlige) iar mai sus sunt străbătute de sălbănași. Deasupra șirului de sălbănași se întinde un șir ornamental lat de 2 cm, brodat cu clădituri în miniatură, după motive geometrice. Mai sus cu 5 cm se află alt câmp ornamental, alcătuit din clăditură lat de 5 - 6 cm.

Costumul “cu pene”, mai nou apărut, este purtat de fete și de tinerele neveste. Broderia se execută cu mâna “după scris”, adică după anumite câmpuri ornamentale desenate cu creionul pe pânză. Cămașa are gulerul sub formă de fodră, răsfrânt, brodat pe margine bogat ornamentat după motive florale. Ștraful prezintă un bogat câmp ornamental, de la umăr la pumnari, lățimea lui variind între cinci și douăzeci centimetri. Pumnarii sunt întorși și prezintă același ornament și cromatică ca ștraful. Costumul se caracteriza la început prin monocromie, roșu, bordo, albastru, negru, apoi prin bicromie, combinația de culori fiind verde cu bordo, verde cu roșu, verde cu violet, pentru ca azi gama de culori să fie foarte largă, ajungând până la 8 - 9. Astfel, s-a ajuns ca unele variante să aibă mânecile scurte până la cot, bogat ornamentate cu motive fitomorfe: trandafiri, vioarele, căpșuni, albăstrele, ochiul bouului.

Poalele se termină cu colți mari, rotunzi prezentând același tip de broderie ca și gulerul. Uneori poalele se termină cu dantelă lată albă, colorată pe margini. Mai sus de coți, poalele au un șir

lat sau două mai înguste brodate după aceleași motive și conținând aceeași cromatică după care este executată piesa.

Costumul cusut pe scris cu broderia "spartă" diferă de cel anterior prin tehnica de brodare și prin cromatică. Prin florile desenate cu creionul se fac găuri cu un țepuș de jneapăn și apoi se brodează cu ață albă sau galbenă, unele "flori" rămânând "pline".

Costumul brodat, spre deosebire de cel cu broderie spartă, se execută cu mașina de brodat. Se caracterizează prin monocromie, materialul de brodat fiind alb ca și pânza.

Cârpa de încins (șortul). Nu avem dovezi că în ultima sută de ani în comuna Vârfurile s-ar fi purtat zădii perechi. La sfârșitul secolului trecut, femeile purtau cârpe de încins confecționate din același material ca și poalele: pânza din cânepă. Era compusă din 2 lați și se termina cu tiv sau cu colți. Mai sus de tiv avea 2 vrâste transversale de culoare vânătă sau neagră. În secolul nostru, procurându-se materiale din comerț, se confecționează cârpe de încins bogat ornamentate și de o variată gamă cromatică. Considerăm de subliniat un lucru esențial: cârpa de încins se cere a fi de aceeași culoare cu cârpa de cap, sau de o culoare apropiată. Ornamentația și cromatică diferă în funcție de vârsta purtătoarei, de starea civilă și de ocazie.

Femeile tinere poartă cârpe de încins viu colorate, roșu, iar femeile în vârstă, de la vânăt închis la negru. Uneori li se aplică panglică de culori diferite.

De sărbători, în unele sate se purtau cârpe de încins confecționate după modelul poalelor; jos se terminau cu colți cheie sau cu dantelă cu colți.

În ultima vreme de sărbători tinerele fete poartă cârpe de încins executate din pânză cu alesături țesută în război. Cromatica alesăturilor se compune din bordo-negru (bicromie). În cadrul câmpului ornamental se află două linii tricolore, roș-galben-albastru dovadă a continuității motivului tricolorului întâlnit și la unele costume din deceniul al III-lea. Câmpul ornamental este lat de aproximativ douăzeci de centimetri, iar mai sus se repetă vrâste din aceleași combinații cromatice. Partea inferioară se termină cu ciucuri împlețiți de culori alternante negru - bordo.

Laibărul femeiesc. Termenul este de origine săsească (leibel = laibăr). Este o piesă în gen de vestă purtată de femei și de bărbați confecționat din stofă, catifea, satin sau postav, de obicei fiind de culoare închisă.

A apărut aici ca înlocuitor al unui cojoc din blană de oaie. Cojocul era deschis, alb având pe margini tiv executat din irhă neagră. Prezența motivelor florale era în funcție de vârstă: culori roșii și galebene pentru femeile tinere și negru pentru cele mai în vârstă. Laibărul s-a încetățenit după primul război mondial, când s-au putut procura materiale din comerț. La început a fost de culoare neagră și se aplica suitaș alb de-a roata pe margini iar în față se puneau două fire paralele pe piepți. Pentru a fi încheiat se puneau panglică creață de diferite culori, după vârstă.

La sfârșitul deceniului al patrulea a apărut laibărul de barșon (catifea) împrejmuț cu colți pe toate marginile. Se broda cu suitaș auriu sau argintiu iar pe spate prezenta două cârlige.

Laibărul contemporan se prezintă sub mai multe variante, diversificarea fiind o rezultată a gustului tot mai rafinat a creatoarelor. Se confecționează din catifea peste care se aplică bănuți și mărgelile lungi de culori diferite, roz - alb - galben, dispuse pe margini în șiruri iar pe piepți în zig-zag. La aceasta se mai adaugă dispunerea mărgelilor alcătuiind motive fitomorfe: pomișori, flori etc. Spatele rămâne neornamentat.

Costumul bărbătesc. Până în perioada interbelică, bătrânii purtau părul lung, cu breton având cărare pe mijlocul capului și lăsat liber pe spate. Utimul purtător a decedat în anul 1967.

Clopul (pălăria). Vara, bărbații purtau cloape tip "cuib" din postav de culoare neagră sau vânăț - închis cu boruri nu prea late și cu panglică. Borul era îndoit la spate, unde bătrânii purtau pipa, iar vârful era turtit. Mai târziu s-a renunțat la astfel de clop și se purtau cloape de formă cilindrică sau pălării înalte ușor țuguiate. Pe panglică se purtau de către feciorii care fuseseră la recrutare panglici tricolore (aceasta marcând un nou ciclu al vieții). Se mai purtau diferite broșe, pene de păun.

Alt tip de pălărie este cea de paie cu panglică de culoare maro sau neagră. Culoarea pălăriei este aleasă în funcție de vârstă

purtătorului, tinerii poartă culori deschise, iar bătrânii pălării de culoare neagră.

Cușma (căciula) de oaie țuguiată cu vârful încovoiat s-a păstrat din cele mai vechi timpuri până azi. Forma căciulii, precum și felul de a o purta seamănă cu tipul dacic. După cum atestă Xenofon, dacii au purtat căciulă țuguiată cu vârful încovoiat. Acest tip de căciulă s-a păstrat și în Munții Apuseni. Culoarea căciulii poate fi diferită, neagră, albă sau brumărie.

Cămașa bărbătească la început s-a caracterizat prin simplitatea croiului, a ornamentației și a cromaticii. Cămășile de tip vechi "cu ciotoare" erau croite din patru lați de pânză din cânepă (tramă). Aveau gulerul pe gât, îngust, ca de un deget, lații se prindeau "în crețele", gura, cu tiv, era în față și nu avea nasturi. La nivelul gulerului, cămașa se încheia cu ciotoarea, restul gurii rămânând liberă. Pe guler se mai cosea cu ață albă "ochiuri" sau "șerpați" (motivul șarpelui). Mânele erau largi, confecționate dintr-un lat sau un lat și jumătate. Pumnarii erau înguști și ornamentați simplu ca și gulerul și se încheiau cu o ciotoare.

Izmenele erau cusute din patru sau cinci lați și se terminau cu tiv brodat cu ață albă. Costumul se caracterizează prin simplitate atât ornamental, cât și cromatic (monocromie).

Costumul cu tăieturi. I se spune astfel, pentru că se taie firele în lung și-n lat cu lama, pentru ca, cu ajutorul broderiei, să se realizeze ornamentația. După ce se decupează suprafața mică de pânză, după fir, marginile se brodează cu ață albă. Costumul rămâne monocrom (alb). Croiul și ornamentația sunt mai evolute.

Gulerul cămășii este răsfrânt, prezintă colți brodați și motive diferite: cosmomorfe (stelute), fitomorfe etc.

Ștraful se termină cu o panglică transversală de pânză, lată de un centimetru numită "cingă". Ștraful, câmpul ornamental de-a lungul pieptului se compune din mai multe îndoituri, unele (cele mărginașe) prezentând colțișori iar altele (cele interioare) având colți. Ștraful prezintă ornamente după motive geometrice (cruci). Nasturii sunt dispuși perechi și sunt viu colorați: roșu și albastru. Pe cingă se prind trei nasturi.

Cămașa este evazată de la brâu în jos și se termină cu colțișori festonați. Pumnarii pot fi simpli sau cu același ornament ca gulerul.

Izmenele sunt largi, din cinci lați care se prind diferit: cu cheie sau simplu. Ele se termină cu colți tip cheie sau dantelă.

Acest tip de costum se întâlnește în toate satele și, datorită eleganței și rafinamentului cu care este lucrat, a rămas reprezentativ pentru portul bărbătesc din comuna Vârfurile.

Costumul bărbătesc pe scris se aseamănă din punct de vedere ornamental cu cel femeiesc. Câmpul ornamental al gulerului, al ștrafului și pumnarilor este brodat cu ață albă "după scris" și conține motive fitomorfe (flori de câmp).

Costumul brodat se execută după scris cu mașina de brodat prezentând motive florale stilizate.

Laibărul bărbătesc. În vechime această piesă lipsea, costumul de vară fiind alcătuit numai din cămașă și izmene. În preajma primului război mondial, laibărul a apărut la oamenii mai înstăriți. Acesta era confecționat din postav negru cu guler răsfrânt ornamentat în față cu ață de culori diferite de cea a materialului din care era cusut prezentând motive florale. În spate ornamentul prezenta două cârlige dispuse simetric.

În satul Poiana se confecționau un tip de laibere din postav vânăt țipător cu gulerul pe gât, iar pe piept se fixa un șir de nasturi "țintă". Piesa nu prezenta altă ornamentație.

În anii patruzeci au apărut laibăre cu o cromatică mai variată. Se confecționau din satin, aveau gulerul răsfrânt, pe piepți li se aplicau șinoare care se terminau cu copcii (butoniere) de-o parte, iar de cealaltă cu nasturi din același material (saten umplut cu bumbac). Pe piepți mai erau cusute cu mașina diferite oramente după motive florale de culoare galbenă, verde combinații din cele două culori. În spate prezenta două cârlige dispuse simetric.

În ultimii treizeci de ani au apărut laiberele de catifea cu șinoare. Cromatica lor este simplă. Catifeaua este de culoare albastră sau neagră, iar șinoarele totdeauna de culoare neagră. La marginea buzunarelor, a gulerului răsfrânt se pune creștățel de culoare roșie. Șinoarele sunt aplicate alcătuiind ornamente după motive florale ușor

stilizate. Deși piesa e simplă din punct de vedere cromatic, se bucură de o eleganță deosebită.

Cojocul bărbătesc (pieptarul) se îmbracă peste cămașă, având un rol de protecție împotriva frigului, dar și un rol decorativ. Se confecționa din blană de oaie, având de obicei culoare albă, iar croiul și cromatica difereau în funcție de vârsta purtătorului. Copiii purtau cojoace de culoare maro, simplu ornamentate, iar bătrânii cojoace de culoare albă. Ornamentația se făcea cu piele aplicată și prin brodare. În zona noastră ornamentația cojocului era mai simplă și nu se bucura de policromie ca în alte zone destul de apropiate. Se încheiau în partea stângă la umăr și la subsuoară. La oamenii adulți, pe piept se aplica “o inimă” din piele de culoare neagră. Jos, de ambele părți, erau două buzunare pe care se aplica un câmp ornamental din piele neagră simplu care era completat uneori și de o broderie simplă, bicromă (albastru și galben).

Cioarecii. În vatra străveche a Transilvaniei, prezența cioarecilor este constantă. Se disting în mod deosebit două tipuri de cioareci: de dimensiuni normale și foarte largi. Se confecționează din pănură albă de lână țesută în război. La începutul secolului nostru cioarecii din Vârfurile se caracterizau prin simplitate. Erau, ca și astăzi, de dimensiuni normale, ornamentația monocromă albastră la tineri, neagră la bătrâni. Ea consta din aplicații de postav de culorile mai sus amintite pe marginea buzunarelor și a prohabului și a “iepurilor”. Buzunarele erau de două feluri: simple și cu cusături.

În anii cincizeci, sub influența portului popular din câmpia Aradului, au apărut cioarecii cu șinoare. Cromatica și ornamentația sunt mai bogate. Ornamentul din aplicații de șinoare marchează linia croielii “cu tur”. Ele înconjoară buzunarele la a căror ornamentație se pun aplicații de postav alcătuind o policromie: roșu, verde, galben, albastru. Motivele create sunt cele fitomorfe: frunze dispuse simetric. La fel se prezintă ornamentul din jurul prohabului.

PIESE DE COSTUM COMUNE: Țundra (șuba). Se confecționează din pănură albă de lână. Țundra se remarcă prin croiul cu două aripi, aripa mare care se ține de latul din spate și o aripă adăugată la cea mare. Este croită cu clini sub braț: clinul mare și clinul mic. Pe clinul mare se face o îndoitură cu “căpriță”

din ață neagră și pe aceasta se aplică o “sucitură” din lână pe care se împletesc două sau patru culori: roșu și negru la bătrâni (bicromie), roșu, galben, albastru și verde la tineri (policromie). Jos, la capătul suciturii se lasă franjuri de lână răsucită și din postavul de la împletitură. Mânecele sunt drepte, făcute din două bucăți. La copiii mici se fac dintr-o singură bucată. La “adăugătura” mânecii se coase, între cele două bucăți, postav roșu și negru sau trei din care două negre între care se pune una de culoare roșie. Astfel se prind și clinii de aripe.

Țundrele sunt de două feluri: cu colți și cu șinoare. Ornamentația este bogată atât din punct de vedere al motivelor, cât și cromatic. De jur împrejurul marginilor țundrei se aplică postav de culoare vânăta sau neagră. Țundra cu colți are la brâu, două tăblii de postav aplicat, roșu peste care se aplică negru din care se decupează colții asemănători cu cei de firez. La țundra cu șinoare, acestea coboară până la brâu, constituind motive fitomorfe ușor stilizate. Cele două câmpuri ornamentale de la brâu de dimensiuni 10/20 cm sunt create după modelul celui anterior, dar, în loc de colți, din postavul negru sunt decupate câte două spirale dispuse simetric, numite “roate”. Pe fondul negru, se brodează câte un triunghi din mătase de culoare roșu - galben - albastră, alcătuind motivul tricolorului. Triunghiurile de deasupra sunt dispuse cu vârful în jos, iar cele de dedesubt cu vârful în sus, ele, în totalitate, alcătuind o simetrie. Deasupra tăbliei ornamentale se află o “pană” de șinoare numită brăduț. Acest brăduț se repetă și jos la colțuri. Deasupra, pe partea roșie rămasă neacoperită, sunt brodate trei stelute de mătase, în care a fost executată piesa. Contrastul dintre albul pânurei și aplicațiile de postav colorat, înflorate prin cusături împrumută țundrei o notă deosebită de originalitate și prestigiu față de restul pieselor de port.

Încălțăminte. Scarpeții s-au purtat până în anii '50. Se confecționau din lână, prin croșetare, aveau formă de sandale și pe talpă li se aplica material de postav de pălărie. Ei reprezentau cea mai simplă piesă care încălța piciorul peste stratul învelitor.

Obielele se confecționau din pânză de cânepă sau din pânură de lână albă.

Opincile se purtau iarna cât și vara, în zile de lucru și de sărbătoare.

Dintre tipurile de opinci purtate de români, la Vârfurile s-a purtat "opinca cu muchiile petrecute". Se confecționau din piele și se caracterizau prin petrecerea sau suprapunerea muchiilor la gurgui. Varianta care se purta aici era cea simetrică în care limba era așezată în mijlocul marginii anterioare. Acest tip de opincă derivă din opincile de tradiție traco-ilirică.

În anii patruzeci au apărut opincile de cauciuc. De sărbători au început să fie purtați bocancii, papucii, cizmele și pantofii.

PODOABE ȘI BIJUTERII. Podoabele și bijuteriile sunt elemente componente ale portului popular, făcând parte din complexul ornamental de piese care intră în compoziția de ansamblu al costumului. Cele mai reușite bijuterii sunt cele de cap, de gât, de piept, de brâu și de membre. Ca podoabe de cap, ni se par mai relevanți cerceii. Aceștia diferă în funcție de vârsta femeii. La fetițe se pun cercei provizorii din ceară și păr din coadă de cal până la vindecarea răni din ureche și mai ales până se obișnuiesc cu ei. Mai târziu, fetele poartă cercei de metal ornamentați diferit (de exemplu frăguțe) sau cercei cu oglinzi pătrate de culoare galbenă. Azi se poartă mai cu seamă cercei de aur sau argint.

Mai de mult, femeile purtau în jurul gâtului o garnitură de culoare închisă, vânăt sau negru, pe care erau presărate mărgelile în zig-zag sau bănuți. După aceea a apărut zgarda de mărgelile. Zgarda se făcea pe două, trei, patru, șase sau opt sau zece fire. Zgarda era înnodată sau țesută în funcție de model. Prin dispunerea mărgelilor diferit colorate se obțineau motive geometrice. În anii noștri este întâlnită zgarda cu colți, influență bihoreană. Cromatica dominantă este în funcție de vârsta purtătoarei roșu la femeile tinere și albastru sau negru la femeile mai în vârstă.

Brâul era țesut sau împletit din fire de lână. S-a mai purtat brâu de mărgelile, după modelul zgărzii. În general brâul se caracteriza prin policromie. La sărbători, se purta la brâu panglica lată tricoloră.

Bărbații purtau curea lată (șerpar) ornamentat prin presare cu motive florale.

Din categoria podoabelor de mână comună femeilor și bărbaților fac parte inelele: inelele de prietenie, inelele de logodnă și inele de nuntă. Forma inelelor era bombată și se confecționau din monede de aramă sau de argint prin batere cu ciocanul.

Băta de mire se confecționa din lemn de alun, având forma de topor cu codiriște împistrită cu briceagul.

În concluzie, putem sublinia câteva aspecte ale evoluției portului popular vârfurean. Cromatica costumului vechi era mai simplă, noile costume, mai ales cele femeiești, se caracterizează prin policromie. Croiul, în linii mari, nu a suferit schimbări. Ornamentația, atât la costumele femeiești cât și la cele bărbătești a cunoscut un apogeu în anii cincizeci după care a început să piardă teren, lăsând loc tot mai mult cromaticii. Costumul femeiesc de azi se bucură de o simplificare a ornamentului și de o îmbogățire de ordin cromatic. Costumul bărbătesc a rămas, în general, monocrom. Unele piese ale portului vechi, cămășile lungi de copii, cămășile cu ciotoare au dispărut pentru totdeauna.

Portul popular trebuie considerat ca o creație artistică în care se reflectă mentalitatea și gustul artistic al oamenilor cu dragoste de viață și de frumos. O primă datorie o constituie valorificarea portului popular. În al doilea rând, trebuie ca oamenii locului să știe că portul lor este valoros prin ceea ce are specific și că el trebuie păstrat și mereu primenit. Prin relevarea caracteristicilor etnice și estetice ale acestuia, face, o operă de educație patriotică și artistică.

NOTE

1. Romulus Vuia: *“Studii de etnografie și folclor”*, vol.I, Editura “Minerva”, București, 1975, p.358.
2. N.Dunăre: *“Arta populară din Munții Apuseni”*, Editura “Meridiane”, 1981, p.66.

BIBLIOGRAFIE

1. Academia Republicii Socialiste România, Institutul de Istoria Artei: "*Arta populară românească*", Editura Academiei, RSR, București, 1969.
2. Avramescu Elena, Florescu Florea Barbu: "*Broderiile la români*", Editura de stat pentru imprimare și publicații, București, 1959.
3. Dunăre Nicolae: "*Arta populară din Munții Apuseni*", Editura "Meridiane", 1981.
4. Dunăre, Nicolae: "*Portul popular din Bihor*", ESPLA, București, 1957.
5. Netoliszky, L.: "*Metode de cercetare a portului popular*", "*Datina românească*", Vălenii de Munte, 1939.
6. Petrescu, Paul: "*Costumul popular românesc din Transilvania și Banat*", Editura Didactică și Pedagogică, 1959.
7. Petrescu, Paul, Secoșan, Elena: "*Arta populară - Îndreptar metodic*", Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Casa Centrală a Creației Populare, București, 1966.
8. Stăncescu - Bătrânescu, Elena: "*Broderia românească aplicată*", f.s.
9. Vuia, Romulus: "*Studii de etnografie și folclor*", vol.I, Editura "Minerva", București, 1975.

SUMMARY

The Folk Costume in the Village of Vârfurile

The folk costume from area of Vârfurile has two main characteristics: one is the unity and continuity across time of the clothing's general structure the other is that of variety spread both geographic and across time. The present paper describes the evolution of the folk costume in the region of Vârfurile from the end of the XIXth century to our days.